

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ พัฒนาการของรูปแบบกลุ่มเหมืองฝายในเขตลุ่มแม่น้ำวาง
 ชื่อผู้เขียน นางสาวอัมพร ไชโย
 ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ
 คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
 รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ ลีสุวรรณณ์ ประธานกรรมการ
 รองศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ กรรมการ
 อาจารย์ วิสุทธิ์ วานิช กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการของกลุ่มเหมืองฝายและผลกระทบจากการจัดการของรัฐที่มีต่อองค์กรเหมืองฝาย ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ตำบลบ้านกาด อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยยกกรณีของเหมืองฝายนอน, ฝายห้วยผึ้งและฝายขุนคง จาก 11 เหมืองฝาย ในลุ่มน้ำแม่วาง ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต โดยมีคณะกรรมการเหมืองฝาย หัวหน้าเหมืองฝาย ผู้อาวุโส และสมาชิกผู้ใช้น้ำเป็นผู้ให้ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลและสรุปผลการวิจัยนำเสนอในรูปแบบของการบรรยายเชิงวิเคราะห์

จากการวิจัยพบว่า สภาพพื้นที่ของตำบลบ้านกาดเป็นพื้นที่ราบที่มีสภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่อดีต ทำให้อาชีพของชุมชนเป็นอาชีพเกษตรกรรมถึงแม้ว่าการปกครองในพื้นที่ตำบลบ้านกาดจะมีระบบการปกครองอยู่ 2 ส่วน คือ 1 เทศบาลตำบล เป็นการปกครองที่มีพื้นที่รับผิดชอบ 4 หมู่บ้านในตำบลบ้านกาดและ 3 หมู่บ้านในตำบลดอนเปา 2. องค์การบริหารส่วนตำบลโดยยกฐานะจากสภาตำบลตั้งแต่ พ.ศ. 2540 โดยมีพื้นที่รับผิดชอบ 5 หมู่บ้านในตำบลบ้านกาด แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงทำอาชีพทางการเกษตรตั้งแต่อดีตและสืบทอดกันมาโดยมีปัจจัยในด้านของทรัพยากรน้ำและดินที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ส่วนใหญ่ทำการเกษตรได้มากกว่า 1 ครั้งต่อปี โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญนอกจากข้าว คือ หอมหัวใหญ่ ที่เป็นแหล่งที่ใหญ่และมีคุณภาพดีของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เห็นถึงรูปแบบการจัดการกลุ่มเหมืองฝาย ดังนี้

1. ระบบการจัดการเหมืองฝายในยุคดั้งเดิม ฝ่ายยุคดั้งเดิมเป็นโครงสร้างไม้ไผ่ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สืบทอดกันมา การรวมกลุ่มเกิดจากความต้องการของสมาชิกผู้ใช้น้ำที่ต้องการจัดการองค์กรเหมืองฝาย โดยมีแก่งฝาย ซึ่งเป็นบุคคลที่สมาชิกผู้ใช้น้ำเป็นผู้เลือกขึ้นมาทำหน้าที่ในการดูแลจัดการเหมืองฝาย ที่มีคุณสมบัติในเรื่องความยุติธรรม ซื่อสัตย์ มีความรู้ในเรื่องเหมืองฝาย ที่ทุกคนในองค์กรให้การยอมรับและปฏิบัติตาม

2. ระบบการจัดการเหมืองฝายในยุคการเกษตรแผนใหม่ ฝ่ายยุคนี้เป็นโครงสร้างไม้ไผ่ ยุคการซ่อมแซม เนื่องจากเกิดความเสียหายจากการใช้งาน และเป็นยุคที่รัฐห้ามในเรื่องการตัดไม้ ทำลายป่า ทำให้วัสดุ เช่น ไม้ไผ่ ไม้เนื้อแข็งที่นำมาซ่อมแซมฝายหายากมากขึ้น การจัดการองค์กรเหมืองฝายมีคณะกรรมการ ได้แก่ แก่งฝาย ล่าม และสมาชิกผู้ใช้น้ำที่มีคุณสมบัติที่ดีเช่นแต่ก่อน เข้ามาจัดการในระบบขององค์กรเหมืองฝายที่มีรูปแบบที่ชัดเจนมากขึ้น

3. ระบบการจัดการเหมืองฝายในยุคเชิงพาณิชย์ ฝ่ายยุคนี้เป็นฝายคอนกรีตที่รัฐให้งบประมาณในการจัดสร้างเพื่อทดแทนจากฝายไม้ไผ่ที่ไม่คงทนถาวร โดยรัฐจะเข้ามาจัดการองค์กรเหมืองฝายที่มีอยู่ดั้งเดิม คือแก่งฝาย ล่าม ให้เป็นรูปแบบคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำที่มีหัวหน้าเหมืองฝายและกรรมการที่รัฐเป็นผู้แต่งตั้ง เพื่อดูแลและจัดการผลประโยชน์ให้กับรัฐ และมีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการดำเนินงาน

4. ผลกระทบที่รัฐเข้ามาจัดการ ซึ่งในการจัดการของกลุ่มเหมืองฝายโดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ฝายคอนกรีตแทนฝายไม้ไผ่ ใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนในการขุดลอกลำเหมือง การจัดการองค์กรในรูปแบบคณะกรรมการที่รัฐเป็นผู้แต่งตั้ง และเข้ามาสอดแทรกในเรื่องของกฎระเบียบ การจัดสรร การตรวจสอบ และการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อควบคุมการดำเนินงานของกลุ่มเหมืองฝายเพื่อให้ทุกเหมืองฝายมีระบบการทำงานที่เหมือนกัน

จากการศึกษาครั้งนี้ ยังได้พบว่าหากชุมชนและรัฐผสานความร่วมมือและปรับวิธีการโดยที่รัฐมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนให้ชุมชนมีการบริหารจัดการองค์กรของชุมชนเอง โดยที่รัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุนให้ชุมชนในสวนที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ รัฐจึงควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการ

Thesis Title	Development of Local-Irrigation Organization in Mae Wang Watershed		
Author	Miss.Amporn Chai-Yo		
M.Ed.	Nonformal Education		
Examining Committee	Assoc.Prof.Dr.Chukiat	Leesuwan	Chairman
	Assoc.Prof.Dr.Anurak	Punyanuwat	Member
	Lect.Visut	Vanich	Member

Abstract

This thesis examined changes related to the local irrigation system management patterns and the impact of state actions upon the local irrigation groups/organization. The study site was Ban Kad Sub-District, Mae Wang District Chiang Mai Province, involving 3 local irrigation units in the Mae Wang watershed area. Data collection relied on field observations and interviews with local irrigation units' committee members, heads, the community elderly and general water-using members serving as key informants. Collected data were subsequently cross-checked and analyzed. Then, analyzed results were analytically and descriptively presented.

Finding were as follows :

Geographical terrain in the Sub-District was fertile and rich. Community members' occupations, therefore, were mostly related to agriculture. And these geographical and occupational facts continued despite the fact that the Sub-District had 2 distinctive administrative units. One was Tambol (Sub-District) Municipality which covered 4 villages and the other was Tambol Administrative Organization covering 5 villages. Most of the agricultural land enjoyed cropping more than once

a year. The main staple, in addition to rice, was large onion making it the Province's major supply source and quality crop.

As regards the local irrigation system management patterns the following were found :

1. In the older days, the system structure had been made of bamboo stems reflecting the villagers' age-old pride and successively passed on folk wisdom. The banding together in groups resulted from the common needs of those water-using villagers to manage the formed groups. They unanimously chose one honest, fair and knowledgeable person as the group chief to be in charge of the system management and operation recognized by all group members.

2. The system structure in the new agriculture age continued to be bamboo stems-based. However, it needed much repairing due to its old age. Moreover, due to the government policy banning the felling of trees and forest destruction, it was more difficult to obtain bamboo stems and other kinds of hard wood for repair purposes. The management pattern took the committee form composed of various parties. In other words, the organizational system became more modernized and more clearly divisionalized

3. During the commercial age, the system structure became the concrete one made possible by the government took over the management manning the former committee with state-appointed chief and members. It also introduced modern operational technologies while overseeing routine operations and managing for the interest of the state.

4. The impact of state intervention became obvious as a consequence. It featured modern technologies in management + practices, concrete in place of wooden system structures, machines in place of plain labour in canal dredging, state-appointed committees in charge of management, the introduction of rules and regulations, allocation, auditing and controlling as well as community problem solving. All these were carried out in order to ensure that every local irrigation system followed the same work system and procedures.

It was also discovered in this study that if the state and community worked closely together with the former believing in the latter's potentiality and its ability to run its own organizations and affairs, the management of local irrigation systems would most effectively bring about mutually desired results. And in cases where it was evident the latter were unable to manage and operate, it would be entirely appropriate for the state to intervene and take part in the system management.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University